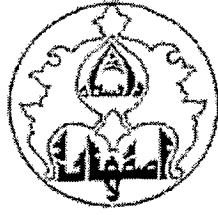

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٠٩٨٨

۸۷/۱/۱۰۱۲۶
۸۷/۱/۸

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه مدیریت

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی مدیریت بازرگانی گرایش مدیریت
تحول

تجزیه و تحلیل کارایی بانکهای تجاری ایران باتکنیک تحلیل پوششی داده ها
(DEA)

استادان راهنما:

زنده یاد دکتر اصغر حق شناس
دکتر سعیده کتابی

استاد مشاور:

دکتر حسین رضایی دولت آبادی

پژوهشگر:

محسن افخمی اردکانی

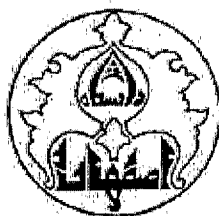
مرداد ماه ۱۳۸۷

۱۰۶۹۵۸

کتابخانه مرکزی دانشگاه اصفهان

۱۳۸۷ / ۹ / ۲۳

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات ، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به
دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه مدیریت

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی مدیریت بازرگانی گرایش مدیریت
تحول آقای محسن افخمی اردکانی تحت عنوان

تجزیه و تحلیل کارایی بانکهای تجاری ایران باتکنیک تحلیل پوششی داده ها
(DEA)

در تاریخ ۱۳۸۷/۰۵/۱۴ توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر اصغر حق شناس با مرتبه علمی استادیار

۲- استاد راهنمای پایان نامه دکتر سعیده کتابی با مرتبه علمی استادیار

۳- استاد مشاور پایان نامه دکتر حسین رضایی با مرتبه علمی استادیار

۴- استاد داور داخل گروه دکتر علی صنایعی با مرتبه علمی دانشیار

۵- استاد داور خارج گروه دکتر رحیم دلالی با مرتبه علمی استادیار

امضاء

امضاء

امضاء

امضاء

امضاء

امضای مدیر گروه

باتشکر از

راهنمایی های ارزنده اساتید محترم :

سرکار خانم دکتر سعیده کتابی

و

زننده یاد جناب آقای دکتر اصغر حق شناس

استاد مشاور جناب آقای دکتر رضایی دولت آبادی

آقایان دکتر رحیم دلالی و دکتر علی صناعی به خاطر قبول زحمت داوری این
پایان نامه.

تقدیم به :

پدر و مادرم ، به پاس فداکاری هایشان

همسر عزیزم

روح پاک استاد فرهیخته ، زنده یاد دکتر اصغر حق شناس

روح پاک شهید مصطفی موسوی زاده و مرحوم دکتر مهدی جمشیدیان

و تمامی عزیزانی که در پیشرفت تحصیلی حقیر سهمی داشته اند.

چکیده

در ادبیات اقتصادی جهان امروز، نقش و اهمیت نظام مالی و به تبع آن، موسسات مالی و اعتباری به مثابه بازوهای اجرایی این نظام و ابزار رشد و توسعه اقتصادی کشور کاملاً ملموس است. به نحوی که توسعه پایدار اقتصادی بدون رشد و توسعه موسسات مالی امکان پذیر نیست. کارایی بانکها و نحوه محاسبه آن از جمله موضوعات مهمی است که علاوه بر مدیران بانکها و صاحبان سهام این موسسات مالی، مورد علاقه بخش نظارتی نظام بانکی و مشتریان استفاده کننده از خدمات بانکی می باشد. در این تحقیق کارایی و روند تغییرات بهره وری بانک های تجاری ایران، با روش تحلیل پوششی داده ها و شاخص مالکوییست، در طی دوره زمانی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵، مورد بررسی قرار گرفته است. در بررسی روند تغییرات بهره وری بانکهای تجاری، با توجه به مقادیر شاخص مالکوییست تنها عملکرد بانک رفاه کارگران (۰,۷۸۶) در طی دوره مذکور بدتر شده است و عملکرد سایر بانک ها بهبود یافته است. در میان بانک های تجاری، بانک صادرات بیشترین (۱,۰۸۲) بهبود بهره وری را در طی دوره مورد بررسی داشته است. میانگین مقادیر شاخص بهره وری مالکوییست بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵ به تفکیک هر سال نشان می دهد که از سال ۱۳۸۳ به بعد نظام بانکی با کاهش بهره وری مواجه بوده است. از مهمترین دلایل آن پسرقت (عقب ماندگی) تکنولوژیکی و کارایی مدیریت بوده است. ولی میانگین مقادیر شاخص بهره وری مالکوییست بانک های تجاری ایران در دوره مذکور ۱,۰۱۳ می باشد که گویای بهبود عملکرد نظام بانکی ایران می باشد. میزان کارایی بانکهای تجاری بر اساس مدل های BCC و CCR، نیز مشخص شدند. بانک رفاه بر اساس مدل CCR در تمام سالها به جز سال ۱۳۸۲، کارا بوده است. بانک صادرات نیز بر اساس مدل CCR در تمام سالها به جز سال ۱۳۸۰، کارا بوده است. همچنین بر اساس مدل BCC، بانکهای رفاه و ملی و صادرات در طی دوره ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵، نسبت به بقیه بانکها کارا بوده اند.

واژگان کلیدی: تحلیل پوششی داده ها، کارایی، واحدهای تصمیم گیرنده، مجموعه مرجع، شاخص مالکوییست، بانکهای تجاری.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ مساله اصلی تحقیق
۳	۳-۱ تشریح و بیان موضوع
۳	۴-۱ ضرورت انجام تحقیق
۴	۵-۱ قلمرو تحقیق
۴	۶-۱ اهداف اساسی از انجام تحقیق
۴	۷-۱ سوالات تحقیق
۴	۸-۱ کاربرد نتایج تحقیق
۵	۹-۱ روش تحقیق
۵	۱۰-۱ ابزار گردآوری داده ها
۵	۱۱-۱ تعریف واژگان کلیدی
	فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق
۷	۱-۲ مقدمه
۷	بخش اول: بهره وری و کارایی
۸	۲-۲ بهره‌وری
۸	۱-۲-۲ تبیین بهره‌وری، تولید، کارایی و اثربخشی
۹	۲-۲-۲ انواع بهره‌وری
۹	۳-۲-۲ بهره‌وری جزئی
۱۰	۴-۲-۲ بهره‌وری کل عوامل
۱۲	۳-۲ کارایی
۱۳	۱-۳-۲ انواع کارایی
۱۳	۲-۳-۲ کارایی تکنیکی (فنی)
۱۳	۳-۳-۲ کارایی تخصیصی (قیمت)
۱۴	۴-۳-۲ کارایی اقتصادی (هزینه)
۱۵	۵-۳-۲ کارایی ساختاری

صفحه	عنوان
۱۵	۶-۳-۲ اندازه‌گیری کارایی بر مبنای حداقل سازی عوامل تولید
۱۷	۴-۲ روش‌های ارزیابی کارایی
۱۷	۱-۴-۲ روشهای پارامتری
۱۹	۱-۱-۴-۲ تابع تولید مرزی قطعی
۲۰	۲-۱-۴-۲ روش تابع تولید مرزی تصادفی
۲۲	۲-۴-۲ روش غیرپارامتری
۲۲	۱-۲-۴-۲ تحلیل پوششی داده‌ها
۲۳	بخش دوم: تحلیل پوششی داده‌ها
۲۳	۵-۲ تاریخچه تحلیل پوششی داده‌ها
۲۴	۶-۲ تحلیل پوششی داده‌ها
۲۸	۱-۶-۲ مدل‌های اساسی تحلیل پوششی داده‌ها
۲۹	۱-۱-۶-۲ مدل CCR (CRS)
۳۳	۲-۱-۶-۲ مدل BCC (VRS)
۳۷	۳-۱-۶-۲ مدل $CCR-BCC$ ($N.I.R.S$)
۳۸	۴-۱-۶-۲ مدل $BCC-CCR$ ($NDRS$)
۳۸	۷-۲ مدل جمعی
۴۰	۸-۲ روش دو فاز
۴۲	۹-۲ معرفی ۴ در تحلیل پوششی داده‌ها
۴۵	۱۰-۲ تحلیل پنجره‌ای
۴۷	۱۱-۲ بازده نسبت به مقیاس در تحلیل پوششی داده‌ها
۵۰	۱۲-۲ پیشرفت و پسرفت
۵۱	۱-۱۲-۲ مدل FDH
۵۳	۲-۱۲-۲ مدل شعاعی
۵۴	۱۳-۲ رتبه‌بندی نواحی دارای کارایی واحد
۵۴	۱-۱۳-۲ روش تعداد دفعات
۵۴	۲-۱۳-۲ روش مجموعه وزنی تعداد دفعات
۵۵	۳-۱۳-۲ مدل اندرسون - پترسون (AP)

صفحه	عنوان
۵۵	۴-۱۳-۲ مدل کارایی متقاطع (CEM)
۵۶	۵-۱۳-۲ مدل DEA/AHP
۵۶	۱۴-۲ ویژگی‌های روش DEA
۵۷	۱-۱۴-۲ قابلیت‌های کاربردی تحلیل پوششی داده‌ها
۵۸	۲-۱۴-۲ مزایای استفاده از DEA در مقابل روش‌های پارامتری
۵۸	۳-۱۴-۲ معایب DEA
۵۹	۱۵-۲ مطالعات پیشین
۶۱	۱۶-۲ خلاصه فصل دوم
فصل سوم : آشنایی با حوزه تحقیق و متدولوژی	
۶۲	۱-۳ مقدمه
۶۲	۲-۳ تاریخچه بانکداری
۶۲	۱-۲-۳ تاریخچه بانکداری در جهان
۶۴	۲-۲-۳ تاریخچه بانکداری در ایران
۶۶	۳-۳ مروری بر عملیات بانکی
۶۶	۱-۳-۳ منابع
۶۷	۲-۳-۳ مصارف
۶۸	۱-۲-۳-۳ مصارف از لحاظ مدت
۶۸	۲-۲-۳-۳ مصارف از نظر بخش‌های مختلف اقتصادی
۶۹	۴-۳ معرفی نهاده‌ها و ستاده‌ها
۷۰	۱-۴-۳ نهاده‌ها
۷۰	۲-۴-۳ ستاده‌ها
۷۲	۵-۳ رفتار بانک
۷۴	۶-۳ شناسایی و انتخاب مدل
۷۴	۱-۶-۳ شاخص بهره‌وری مال‌کوئیسیت
۷۵	۱-۱-۶-۳ محاسبه شاخص مال‌کوئیسیت
۷۷	۲-۱-۶-۳ تجزیه‌هایی از شاخص بهره‌وری مال‌کوئیسیت
۸۲	۲-۶-۳ مدل پوششی CCR با ماهیت خروجی محور

عنوان	صفحه
۳-۶-۳ مدل پوششی BCC با ماهیت خروجی محور	۸۲
۳-۶-۴ ارزیابی واحدهای کارا با استفاده از روش مجموعه وزنی تعداد دفعات	۸۳
۳-۷ انتخاب نرم افزار برای حل مدل	۸۳
۳-۸ خلاصه فصل سوم	۸۳

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

۴-۱ مقدمه	۸۵
۴-۲ تعیین ورودی ها و خروجی ها	۸۵
۴-۳ بررسی نتایج حاصل از حل مدل ها	۸۹
۴-۳-۱ شاخص بهره وری مالم کوئیسیت	۸۹
۴-۳-۲ رتبه بندی بانک های تجاری بر اساس مدل CCR و BCC	۹۵
۴-۳-۳ تعیین مجموعه مرجع برای بانکهای ناکارا	۹۶
۴-۳-۴ تعیین مقادیر خروجی هدف برای بانکهای ناکارا	۹۷
۴-۳-۵ ارزیابی واحدهای کارا با استفاده از روش مجموعه وزنی تعداد دفعات	۹۸
۴-۴ خلاصه فصل چهارم	۹۹

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

۵-۱ مقدمه	۱۰۱
۵-۲ خلاصه تحقیق	۱۰۱
۵-۳ نتیجه گیری	۱۰۲
۵-۴ محدودیتهای تحقیق	۱۰۴
۵-۵ پیشنهادات خاص	۱۰۴
۵-۶ پیشنهادات عام	۱۰۴
۵-۷ پیشنهادات برای تحقیقات آینده	۱۰۵

پیوست ها

پیوست شماره ۱ : نتایج خروجی نرم افزار برای تغییرات بهره وری (شاخص مالم کوئیسیت).....	۱۰۶
پیوست شماره ۲ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۰	۱۱۰
پیوست شماره ۳ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۰	۱۱۴
پیوست شماره ۴ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۱	۱۱۹

عنوان	صفحه
پیوست شماره ۵ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۱	۱۲۳
پیوست شماره ۶ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۲	۱۲۸
پیوست شماره ۷ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۲	۱۳۲
پیوست شماره ۸ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۳	۱۳۷
پیوست شماره ۹ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۳	۱۴۱
پیوست شماره ۱۰ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۴	۱۴۶
پیوست شماره ۱۱ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۴	۱۵۱
پیوست شماره ۱۲ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی CCR در سال ۱۳۸۵	۱۵۵
پیوست شماره ۱۳ : نتایج خروجی نرم افزار برای مدل پوششی BCC در سال ۱۳۸۵	۱۶۰
منابع و مأخذ	۱۶۶

فهرست شکلها

صفحه	عنوان
۱۶	شکل (۱-۲): توصیف انواع کارایی به روش فارل.
۲۵	شکل (۲-۲): مفهوم مجموعه امکان پذیر تولید و تابع تولید مرزی.
۲۶	شکل (۳-۲): مفهوم مجموعه امکان تولید مدل CCR
۲۷	شکل (۴-۲): مفهوم مرز کارایی و تابع تولید مرزی.
۲۹	شکل (۵-۲): مدل های مختلف تکنیک تحلیل پوششی داده ها.
۳۳	شکل (۶-۲): تصویر واحدهای ناکارا روی مرز در مدل CCR
۳۵	شکل (۷-۲): تصویر واحدهای ناکارا روی مرز در مدل BCC
۴۷	شکل (۸-۲): تحلیل پنجره ای DEA
۵۲	شکل (۹-۲): میزان پیشرفت DMU در زمان $t+1$
۷۷	شکل (۱-۳): تفکیک تغییرات بهره وری کل (شاخص مالمکوئیست).
	شکل (۱-۴): میانگین مقادیر شاخص مالمکوئیست در سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۵ به تفکیک هر بانک.
۹۱	شکل (۲-۴): خلاصه میانگین مقادیر تغییرات کارایی فنی بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-
۹۲	۱۳۸۵.
۹۳	شکل (۳-۴): خلاصه میانگین تحولات تکنولوژیکی بانکهای تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵.
	شکل (۴-۴): خلاصه میانگین مقادیر تغییرات کارایی مقیاس بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵.
۹۳	شکل (۵-۴): خلاصه میانگین مقادیر تغییرات بهره وری کل عوامل تولید بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵.
۹۴	شکل (۶-۴): خلاصه میانگین مقادیر تغییرات کارایی مدیریت بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵.
۹۴	شکل (۷-۴): خلاصه میانگین مقادیر شاخص بهره وری مالمکوئیست بانک های تجاری در دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۵ به تفکیک هر سال
۹۵	

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۳	جدول (۱-۲) : معرفی ۴ در تحلیل پوششی داده ها.
۴۵	جدول (۲-۲) : چگونه کارا شدن واحدهای ناکارا در مدل‌های مختلف.
۷۳	جدول (۱-۳) : نهاده ها و ستاده های بالقوه در مطالعات کارایی صنعت بانکداری.
۸۶	جدول (۱-۴) : داده های بانک ملت.
۸۶	جدول (۲-۴) : داده های بانک صادرات.
۸۷	جدول (۳-۴) : داده های بانک رفاه کارگران.
۸۷	جدول (۴-۴) : داده های بانک ملی.
۸۸	جدول (۵-۴) : داده های بانک تجارت.
۸۸	جدول (۶-۴) : داده های بانک سپه.
۸۹	جدول (۷-۴) : داده های بانکهای تجاری.
۹۰	جدول (۸-۴) : میانگین مقادیر شاخص بهره وری مالمکوئیست بانکهای تجاری در دوره ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ به تفکیک هر بانک.
۹۲	جدول (۹-۴) : میانگین مقادیر شاخص بهره وری مالمکوئیست بانکهای تجاری در دوره ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ به تفکیک هر سال.
۹۶	جدول (۱۰-۴) : نمرات کارایی به دست آمده با استفاده از مدل‌های CCR, BCC
۹۷	جدول (۱۱-۴) : نتایج کارایی فنی مدل BCC
۹۸	جدول (۱۲-۴) : مقادیر واقعی و هدف خروجی ها برای واحدهای ناکارا.
۹۹	جدول (۱۳-۴) : رتبه بندی بانکهای کارا بر اساس مدل BCC

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

امکانات موجود در جهان محدود است و برای استفاده از این امکانات محدود باید بهینه عمل کرد. استفاده‌های نابینه و ناکارا از سرمایه‌های موجود مانعی در جهت پیشبرد اهداف مطلوب می‌باشند. در طول زمان و اعصار مختلف بشر همواره در پی این بود که کارها را ساده‌تر و در زمان کمتری انجام دهد و با همان میزان منابع، محصول بیشتری را کسب کند. با مشاهده تفاوت در سطح زندگی انسانها در جوامع مختلف این، سؤال در ذهن خطور می‌کند که علت این تفاوت در چیست؟

یک دلیل می‌تواند تفاوت در میزان برخورداری از عوامل و امکانات طبیعی باشد، اما با مشاهده کشورهاییکه از امکانات بسیار زیادی برخوردارند ولی سطح زندگی و رفاه در آنها پائین است (مانند کشورهای در حال توسعه)، به این نتیجه می‌رسیم که این نمی‌تواند تنها دلیل باشد. پس باید به دنبال علت دیگری بود. یکی از علل دیگر می‌تواند در چگونگی استفاده از منابع و امکانات در اختیار جوامع باشد. این کشورها از منابعی که در اختیار دارند به طور بهینه استفاده نمی‌کنند. (پورکاظمی و غضنفری، ۱۳۸۴: ۶۹)

در نتیجه بررسی کارایی و ارائه راهکار برای استفاده بهینه از منابع موجود می‌تواند به رشد اقتصادی بیشتر و افزایش سطح رفاه جوامع کمک کند.

بانک‌ها در رشد و پیشرفت اقتصادی کشورها نقش اساسی ایفا می‌کنند. به این صورت که دارائیهای نقدی سرگردان در دست مردم را جمع‌آوری کرده و برای تامین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری واحدهای اقتصادی و دولت به کار می‌گیرند. از طرفی دیگر بانکها با قدرت پول‌آفرینی که دارند می‌توانند بعنوان ایزاری برای اعمال سیاستهای پولی مورد استفاده قرار گیرند. (بهمنی، ۱۳۷۹: ۴۲)

در ایران چون بازار سرمایه رونق و گسترش چندانی ندارد، بانک‌ها بعنوان تامین کننده سرمایه موسسات تولیدی نقش اساسی ایفا می‌کنند. بنابراین ارزیابی و بررسی عملکرد بانکها و ارائه راهکار برای بهینه عمل کردن آنها می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی کشور کمک قابل توجهی کند و مانع به هدر رفتن منابع شود. یکی از راههای بررسی عملکرد بانک‌ها، ارزیابی و سنجش کارایی و بهره‌وری آنها است و اینکه این کارایی و بهره‌وری در طول زمان چه تغییری کرده است، و این تغییر به چه دلیل بوده است.

۱-۲ مساله اصلی تحقیق

کارایی بانک‌ها و نحوه محاسبه آن از جمله موضوعات مهمی است که علاوه بر مدیران بانک‌ها و صاحبان سهام این موسسات مالی، مورد علاقه بخش نظارتی نظام بانکی و مشتریان استفاده کننده از خدمات بانکی می‌باشد. با توجه به چالش‌های موجود هم چون ورود بانک‌های خصوصی و افزایش فعالیتهای مؤسسات مالی و اعتباری، ارزیابی عملکرد صنعت بانکداری و بررسی روند کارایی این صنعت حایز اهمیت می‌باشد. کارایی نظام بانکی ایران در سطح مطلوب نمی‌باشد. نارضایتی عموم مشتریان بانکی از عملکرد بانک‌ها دلیلی بر این ادعاست. علل افت کارایی نظام بانکی متعدد می‌باشد که از آن جمله می‌توان به دولتی بودن بانکها، ناکارآمدی مدیریت دولتی و تسهیلات تکلیفی به بانکهای تجاری و... اشاره نمود. از آنجا که مجموعه دست اندرکاران نظام درصدد ارتقاء کارایی نظام بانکی برآمده اند، انجام تحقیقاتی از این قبیل که کارایی نظام بانکی را در یک دوره زمانی مشخص مورد بررسی و مقایسه قرار می‌دهد حایز اهمیت می‌باشد. به رغم اهمیت نظام بانکی کشور در اقتصاد داخلی و منطقه، تحقیقات نادری در زمینه بررسی روند کارایی نظام بانکی در دوره بلندمدت انجام شده است.

بنابراین مساله اصلی تحقیق این است که روند کارایی بانک های تجاری ایران در طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ چگونه بوده است؟

۱-۳ تشریح و بیان موضوع

کارایی بیانگر این مفهوم است که یک سازمان به چه خوبی از منابع خود در راستای تولید نسبت به بهترین عملکرد در مقطعی از زمان استفاده کرده است. موضوع این تحقیق ارزیابی عملکرد سیستم بانکی ایران در طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ می باشد. از آنجا که روش های موجود ارزیابی و سنجش عملکرد بانک ها اغلب تجربی و فاقد پشتوانه علمی محکمی بوده و به علاوه به دلیل استاندارد نبودن این روش ها، نتایج آنها در بانک های مختلف با یکدیگر قابل مقایسه نیستند، در این مطالعه از روش علمی تحلیل پوششی داده ها (DEA) که از روش های متداول ارزیابی عملکرد در زمینه های مختلف برای واحدهای تولیدی و خدماتی می باشد، استفاده شده است.

در فرایند تحقیق پس از تعیین معیارهای سنجش کارایی و تعیین ورودی ها و خروجی ها و جمع آوری اطلاعات مالی بانک ها، با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده ها، کارایی بانک های تجاری و با استفاده از شاخص مالم کوئیست روند بهبود بهره وری حاصل شده است و در نهایت راهکارهایی جهت بهبود عملکرد سیستم بانکی ارائه شده است.

۱-۴ ضرورت انجام تحقیق

رقابت فشرده در جوامع با اقتصاد باز، مدیران بانک ها را مجبور می کند تا حداکثر تلاش خود را به منظور دستیابی به سطح بالاتری از کارایی از طریق نزدیک ساختن خود به مرز تولید و همچنین انتخاب مقیاس مناسبی برای فعالیتهای اقتصادی شان به کار گیرند.

نظام بانکداری ایران که هنوز تحت تسلط بانک های دولتی می باشد، در سال های اخیر با توجه به بحث پیوستن به سازمان تجارت جهانی با چالش های جدیدی هم چون ورود بانک های خارجی، شروع به کار بانک های خصوصی و افزایش فعالیتهای مؤسسات مالی و اعتباری روبرو شده است. لذا سیستم بانکی موجود در کشور برای بقا و رقابت در این محیط پویا نیاز به ارزیابی عملکرد و بهبود کارایی دارد.

علاوه بر این، مدیران بانک ها، دستگاه های نظارتی و عموم مشتریان به این دلیل که کارا تر شدن بانکها منجر به کاهش قیمت خدمات و هزینه واسطه گری این مؤسسات و همچنین افزایش کیفیت خدمات آنها می شود به تجزیه و تحلیل کارایی نظام بانکی علاقه مند می باشند.

۱-۵ قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی این تحقیق تعیین کارایی بانک های تجاری ایران (ملی، ملت، تجارت، صادرات، سپه و رفاه کارگران) و روند بهره وری آن طی ۶ سال اخیر می باشد. قلمرو زمانی آن فاصله زمانی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ می باشد و قلمرو مکانی نیز کلیه بانک های تجاری ایران است.

۱-۶ اهداف اساسی از انجام تحقیق

در این پژوهش هدف اصلی ارزیابی کارایی بانکهای تجاری ایران می باشد. همچنین بانکهای تجاری بر حسب کارا یا غیر کارا بودنشان شناسایی و سپس رتبه بندی می شوند. علاوه بر آن هدف دیگر این است که راهکارهایی برای بهبود کارایی بانکهای غیر کارا ارائه گردد. بنابراین اهداف این تحقیق عبارتند از:

هدف اصلی: اندازه گیری کارایی گروه بانکهای تجاری ایران

هدف فرعی (۱): رتبه بندی بانکهای تجاری ایران

هدف فرعی (۲): شناسایی بانکهای کارا و غیر کارا

هدف فرعی (۳): ارائه راهکارهای بهبود عملکرد

۱-۷ سوالات تحقیق

سؤال اصلی: بر اساس روش *DEA*، کارایی و عملکرد بانکهای تجاری چگونه است؟

سؤال فرعی (۱): بر اساس روش *DEA*، بانکهای تجاری بر حسب عملکرد، دارای چه رتبه بندی می باشند؟

سؤال فرعی (۲): بر اساس روش *DEA*، بانکهای تجاری کارا و غیر کارا، چگونه شناسایی می شوند؟

سؤال فرعی (۳): بر اساس روش *DEA*، چه راهکارهایی برای بهبود عملکرد بانکهای غیر کارا، وجود

دارند؟

۱-۸ کاربرد نتایج تحقیق:

با استفاده از مدل ارائه شده در این پژوهش، بانکها می توانند به کارایی یا عدم کارایی در سیستم خود پی ببرند. همچنین بانکهای غیر کارا می توانند از راهکارهای ارائه شده در این تحقیق استفاده کرده و خود را به مرز کارایی نزدیک کنند. چرا که بر اساس مدل ارائه شده می توان مشخص کرد که بانکهای غیر کارا بهتر است از چه ترکیبی استفاده کنند تا کارا گردند. با توجه به کاربردی بودن تحقیق مورد نظر، نتایج حاصل از این تحقیق می تواند مورد استفاده اطلاعاتی بانک مرکزی، همه بانکهای تجاری و مرکز آمار ایران نیز قرار گیرد.

۹-۱ روش تحقیق

ارزیابی کارایی و بهره‌وری باید به گونه‌ای باشد که اطلاعات مدیریتی مفیدی را جهت شناسایی ابعاد مختلف تحقیق و نقاط ضعف و قوت عملکرد فراهم کند و رهنمودهایی را به منظور هدایت عملیات آتی ارائه کند. متدولوژی تحلیل پوششی داده‌ها آرمان‌های عملکردی موثری را برای عملیات ناکارا ارائه می‌کند. در این تحقیق در کنار مدل‌های اساسی تحلیل پوششی داده‌ها از شاخص مال‌کوئیست جهت اندازه‌گیری تغییرات بهره‌وری استفاده شده است.

این پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی می‌باشد که برای ادبیات موضوع از روش کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از روش پیمایشی استفاده می‌گردد. جهت پاسخگویی به سؤالات تحقیق، به صورت توصیفی مدل ریاضی مناسبی برای تحلیل وضعیت موجود توسعه داده می‌شود. جامعه آماری این تحقیق در برگیرنده تمامی بانکهای تجاری ایران بوده که شامل بانکهای تجارت، ملی، ملت، صادرات، رفاه و سپه می‌باشد.

۱۰-۱ ابزار گردآوری داده‌ها

داده‌های این تحقیق از طریق ۱- استفاده از منابع اطلاعاتی بانک مرکزی ۲- استفاده از منابع اطلاعاتی سالنامه آماری ایران ۳- مصاحبه و پرس و جو از خبرگان و افراد مجرب ۴- جستجو در اینترنت ۵- استفاده از مدارک موجود در پایگاههای اطلاعاتی، گردآوری شده‌اند.

۱۱-۱ تعریف واژگان کلیدی

- تحلیل پوششی داده‌ها (*Data Envelopment Analysis*): تکنیک و مدلی از برنامه‌ریزی خطی است که برای ارزیابی عملکرد واحدهای تصمیم‌بکار می‌رود. (مهرگان، ۱۳۸۳: ۶۳).

- واحدهای تصمیم‌گیرنده (*Decision Making Units*): واحدهایی که عملکرد آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در این تحقیق هر بانک به عنوان یک واحد تصمیم‌در نظر گرفته می‌شود. (مهرگان، ۱۳۸۳: ۶۴).

- شاخص مال‌کوئیست (*Malmquist Index*): شاخصی است که جهت اندازه‌گیری تغییرات بهره‌وری مورد استفاده قرار می‌گیرد و رشد را به دو مؤلفه رشد در اثر تغییرات در تکنولوژی و رشد در اثر تغییرات کارایی تجزیه می‌کند. (مرکز مطالعات مدیریت و بهره‌وری ایران، ۱۳۸۰: ۸۹).

- کارایی (*Efficiency*): نسبت مقدار منابعی که انتظار می رود برای دستیابی به اهداف استفاده شود، به مقدار منابعی که واقعاً استفاده شده است. (مهرگان، ۱۳۸۳: ۴۴).

- مجموعه مرجع (*Refrence Set*): واحدهای کارای نظیر هر واحد تصمیم گیرنده است که مرز کارایی را تشکیل می دهند. (امامی میدی، ۱۳۷۹: ۹۲).

- بانکهای تجاری (*Commercial Banks*): در اجرای ماده ۱۷ لایحه قانونی اداره بانکها، بانکهای تجاری زیر مجموعه بانکهای دولتی بوده و شامل بانکهای تجارت، ملی، ملت، صادرات، رفاه و سپه می باشند. (بهمنی، ۱۳۷۹: ۳۵).